

RDA – rahvusvaheline standard, ELNETi kogukonna otsused ja tegevusplaan

Kadi Mälton
29. nov. 2021

FRBR, RDA ja MARC

FRBR (*Functional Requirements for Bibliographic Records*) ehk bibliokirje funktsionaalsusnõuded. Kataloogimisstandardite st sõltumatu kontseptuaalne mudel

RDA (*Resource Description and Access*) on FRBR kontseptuaalsel mudelil põhinev kataloogimisstandard

MARC (*MAchine-Readable Cataloging*) elektronkataloogimise vorming, mille abil arvutid vahetavad, kasutavad ja tõlgendavad bibliograafilist teavet

FRBR

FRBR olemid jagunevad 3 rühma/gruppi:

I grupp	II grupp	III grupp
<ul style="list-style-type: none">• teosed• väljendused• kehastused• eksemplarid	<ul style="list-style-type: none">• isikud• kollektiivid• asutused• perekonnad	<ul style="list-style-type: none">• I ja II grupi olemid• teemad• objektid• sündmused• kohad

FRBR olemid – I rühm

Teos = Work (W)

Piiritletud intellektuaalne või kunstilooming, s.o intellektuaalne või kunstiline sisu

Väljendus = Expression (E)

Teose intellektuaalne või kunstiline realisatsioon tähtnumbrilise, muusikalise või koreograafilise notatsioonina, helina, pildina, esemena, liikumisena vms vormis või nende kombinatsioonina

Kehastus = Manifestation (M)

Teose väljenduse materiaalne teostus

Eksemplar = Item (I)

Üksikobjekt või kehastuse üksikjuht

FRBR olemid – II rühm

- isikud
- organisatsioonid, asutused
- perekonnad

Vastutavad I rühmas (WEMI) kirjeldatud väljaannete sisu eest

FRBR olemid – III rühm

Teose kohta käivad märksõnad :

- mõiste
- objekt
- sündmus
- koht

Lisaks I ja II rühma olemid

- Teosed, väljendused, kehastused, eksemplarid
- Isikud, organisatsioonid, perekonnad

TEOS
Kõrboja peremees

VÄLJENDUS
eesti keel, originaal,
tekst

VÄLJENDUS
eesti keel,
originaal,
kõneldav tekst

VÄLJENDUS
inglise keel, tõlge
kõneldav tekst

KEHASTUS
trükiraamat
Maa, 1922

KEHASTUS
e-raamat
(ePUB)
Avita, 2012

KEHASTUS
heliraamat
(kassett), 2005

KEHASTUS
heliraamat
(CD), 2010

eksemplarid

eksemplarid

eksemplarid

Lisalugemist

Makke, J. 2018. Tiigirihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus. 1.
Raamatukogu , nr. 2

Makke, J. 2018. Tiigirihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus. 2.
Raamatukogu , nr. 3

Makke, J. 2018. Tiigirihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus. 3.
Raamatukogu , nr. 4

Youtube RDA Toolkit

<https://www.youtube.com/channel/UCd5pa3AoQlr17wESE9YHcnw>

RDA standardist

- RDA on eeskätt sisustandard
- Standard ei anna juhiseid, kuidas raamatukogusüsteem peaks andmeid kuvama
- RDA ei ole seotud ühegi kindla andmevorminguga, mis tähendab, et sobitub nii MARC21, Dublin Core jne.
- Pööratakse rohkem tähelepanu kasutaja vajadustele. Aluseks **ICP, Rahvusvahelised kataloogimis põhimõtted**

Kasutaja peab saama:

- ❖ infoallikaid leida
- ❖ infoallikaid tuvastada ja eristada teiste sarnaste seast
- ❖ välistada ebasobivaid allikaid
- ❖ välja valida sobilikuim
- ❖ hankida koopia või juurdepääs

RDA ELNETi raamatukogudes

Töötame Sierras

Biblikirje vorming – kasutame edasi MARC21

Mis tehtud:

Biblikirjete kopeerkataloogimine (2018-)

Isikunimede normikirjed (2020-)

Kollektiivide normpealdiste juhend (2021-)

RDA registry – eestikeelne tõlge (2021)

Raamatukogusõnastikku lisatud RDA termineid (2021)

RDA registry

https://www.rdaregistry.info/Elements/c/?language=et

Properties Index					Arabic	Catalan	Danish	Dutch	English	Estonian	Finnish
Show 25 entries					French	German	Greek	Hungarian	Italian	Norwegian	
					Spanish	Swedish	Vietnamese				
#	CURIE	Label	Definition	Subclas							
#	 rdac:										
#	 rdac:C10001	"teos"	"Piiritletud intellektuaalne või kunstilooming, s.o intellektuaalne või kunstiline sisu."		http://rdaregistry.info/Elements/c/C10001 ["RDA entry"]						
#	 rdac:C10002	"tegija"	"Üks isik või mitu isikut, kes on võimelised tegutsema üksusena."		http://rdaregistry.info/Elements/c/C10002 ["RDA entry"]						
#	 rdac:C10003	"eksemplar"	"Üksikobjekt või kehastuse üksikjuht."		http://rdaregistry.info/Elements/c/C10003 ["RDA entry"]						

RDA ELNETi raamatukogudes

Mis on plaanis 2022?

Uuendada ja rakendada MARC21 kataloogimisjuhendid:

Raamat

Muusikaline auvis

Noot

Videosalvestis

Jadaväljaanne

Kaart

Kunstierilaadid

Teose normikirje juhend

RDA toolkit

https:// www.rdatoolkit.org

040			ErRR best cErRR		
041	1		est hswe	Lõika	Ctrl-X
072	7		821-93 2udkrb	Kopeeri	Ctrl-C
				Kleebi	Ctrl-V
080			821.113.6 x(480)-93-	Muuda välja	Ctrl-E
				Copy Field	Ctrl-O
100	1		Jansson, Tove, d19	Paste Field	Ctrl-J
				Lisa väli	Ctrl-I
245	1	0	Muumitroll / cTove	Kustuta väljad	Ctrl-D
				Tõsta väljagrupi algusesse	
246	1	9	Trollvinter. gEesti k	Tõsta väljagrupi lõppu	
246	1	9	Muminpappans mer	Tõsta üles	
				Tõsta alla	
246	1	9	Det osynliga barnet	Muuda mitte-MARC väljaks	
246	1	9	Pappan och havet.	MARC info	
				RDA Toolkit	
260			[Tallinn] : bSinisuk	Pealdiste kontroll	Ctrl-G
				Häälestus	
300			510, [2] lk. : bill. ; c2	Asendusfraasid	
505	0		Sisu: Trollitalv · Muuminana memuaarid · "Nähtamatu lants" ja teisi iutte		

RDA TOOLKIT
RESOURCE DESCRIPTION & ACCESS

[Return to the Official RDA Toolkit](#)

- RDA
- TOOLS
- RESOURCES

- RDA
 - RDA Table of Contents
 - + 0: Introduction
 - + Section 1: Recording Attributes of Manifestation & Item
 - Section 2: Recording Attributes of Work & Expression
 - + 5: General Guidelines on Recording Attributes of Works and Expressions
 - + 6: Identifying Works and Expressions
 - + 7: Describing Content
 - Section 3: Recording Attributes of Agents
 - + 8: General Guidelines on Recording Attributes of Agents
 - + 9: Identifying Persons

[1] 2

0

INTRODUCTION

0.0 Purpose and Scope

LC-PCC PS NLA PS D-A-CH MLA LAC/BAC-BANQ

RDA provides a set of guidelines and instructions on recording data to support resource discovery.

The data created using RDA to describe a resource are designed to assist users performing the following tasks:

Milliseid andmeid kirjese-
sistame?

Raamatu kataloogimine

MARC21 loome liitkirjeid:

- Identifitseerime ja kirjeldame **kehastust**
- Sisu (**teose ja väljenduse**) identifitseerimine ja kirjeldamine
- Identifitseerime ja kirjeldame konkreetset trükist (**eksemplar**)
- Seosed teiste ressurssidega: isikud, perekonnad, kollektiivid
- Avame sisu märksõnade abil ja lisame liigiindeksid

RDA &
RAAMATU
MARC21
juhend

RDA erisused võrreldes ISBD/ AACRiga

- andmed märgitakse kirjesse täpselt nii nagu need teavikus esinevad
- Tuumikelemendid (*core elements*)
- Andmeallikaks üldjuhul kogu teavik
- Nurksulgudes esitatakse vaid väljastpoolt andmeallikat võetud andmed
- Lühendeid ei kasutata
- Laadimäärangu asemel kasutusele kolm uut MARC välja (336, 337, 338)

MARC 040

040			aErRR best erda cErRR
-----	--	--	-----------------------

MARC 100 (Isikunimi)

Tuumikelement - isik, kes vastutab teose sisu loomise eest

UUS!!!

- väljale 100 märgitakse alati **esimene autor** (olenemata autorite arvust teavikus)
- lisandub **roll autor**

100 1# |aRunnel, Hando, |d 1938-, |e**autor**

100 1# |aTammsaare, A. H., |cpseudonüüm, |d 1878-1940, |e**autor**

MARC 240 (eelispealkiri teosele)

- Eelispealkiri või pealkirja enamtuntud osa on tuumikelement - kehastuse suhe teose ning väljendusega
- Väljenduse keel on tuumikelement

Eelispealkiri märgitakse 240 väljale siis, kui kirjes on näidatud põhivastutusega isik või kollektiivautor väljal 100, 710 või 711
Kui kirjes ei ole põhivastutusega isikut või kollektiivi, läheb eelispealkiri väljale 130

MARC 240 (eelispealkiri teosele)

Ühe autoriga tõlketeos:

100 1# |aOksanen, Sofi,|c pseudonüüm,|d 1977-,|e autor
240 10 |aKun kyyhkyset katosivat .|IEesti keeles
245 10 |aKui tuvid kadusid /|cSofi Oksanen

100 1# |aOksanen, Sofi,|c pseudonüüm,|d 1977-,|e autor
240 10 |aKun kyyhkyset katosivat .|IUngari keeles
245 10 |aMikor eltüntek a galambok /|cSofi Oksanen

MARC 240 (eelispalkiri teosele)

Kui kogumik ei ole täielik, märgitakse alamväljale **|k**, et tegemist on valimikuga

100 10 |aUnt, Mati,|d 1944-2005,|e autor

240 10 |aRomaanid .|kValimik

245 10 |aKogutud teosed.|n 5 /|cMati Unt ; toimetanud Külli Trummal ; järelsõna: Kalev Kesküla ; kujundanud Andres Tali

100 10 |aGailit, August,|d 1891-1960,|e autor

240 10 |aNovellid .|kValimik

245 10 |aKogutud novellid.|n 1 /|cAugust Gailit ; illustreerinud A. Bach

Põhipealkiri (MARC 245)

Tuumikelement : põhipealkiri ja sellega seotud vastutusandmed

Põhipealkiri võetakse ühest järgmistest allikatest (eelistuse järjekorras):

a) tiitelhelte

b) ülejäänud andmeallikatest kogu teaviku ulatuses (kaanelt või kaaneümbriselt, kolofoonist jne.)

c) väljastpoolt andmeallikaid saadud info (nt. teavikuga kaasas olev lisamaterjal, andmed saadud Kirjastajaportaalist jne.)

Väljastpoolt andmeallikaid saadud pealkirjad märgitakse nurksulgudesse.

Põhipealkirja kirjutamine

Põhipealkiri kirjutatakse ümber sõna - sõnalt, nagu see teavikus esineb

Põhipealkirjas **vigu ei parandata** : enam ei sisestata „[p.o.]“ või „[sic, _____]“ – selle asemel tehakse selgitav märkus

Parandatud pealkiri tuuakse ära teisendpealkirjana väljal 246

245 10 |aMicromagnetic study of magnetoelastic materials

246 1# |iParandatud pealkiri :|aMicromagnetic study of magnetoelastic materials

Rööppealkirjad

Andmeallikas: **kogu teavik** – ei pea olema ainult sama allikas kui põhipealkiri.

Rööppealkiri märgitakse nurksulgudesse ainult siis, kui andmed on võetud väljastpoolt teavikut

ELNET kokkulepe:

RB kirjetes kohustuslik . Väljale 245 märgitakse **kuni 3** rööppealkirja , ülejäänute kohta tehakse märkus väljal 500

Välisraamatute kataloogimisel märgitakse kirjesse **kuni 2** rööppealkirja , soovi korral võib ülejäänute kohta teha märkuse väljal 500

Vastutusandmed

Põhipealkirjaga seotud vastutusandmed võetakse järgmistest allikatest (eelistuse järjekorras):

- a) samast allikast kui põhipealkiri
- b) ülejäänud andmeallikatest kogu teaviku ulatuses
- c) väljastpoolt andmeallikaid saadud info (nt. teavikuga kaasas olev lisamaterjal, andmed saadud Kirjastajaportaalist jne.)

Muudatus varasema kataloogimispraktikaga -
vastutusandmeid võib võtta kõikjalt teavikust .

Vastutusandmetele kehtestatud andmeallikas on **kogu teavik**

Vastutusandmed bibliokirjes

Olenemata autorite arvust , tehakse **esime sele** autorile alati otsitunnus väljale 1XX

ELNET kokkulepe:

Individuaalautor

Kuni **viie** autoriga teosed (**RB** ja **välisteavik**)

Pealdis tehakse esimese autori nimega (100)

Kõik nimed lähevad vastutusalasse (245|c)

Teistele autoritele tehakse täiendkirje väljale 700

Kuni viie autoriga teosed

Raamatus autorid : Ain Kallis, Kai Rosin, Piret Pärnpuu ,
Küllil Loodla , Veera Šišova

Praegu kehtivad reeglid :

245 |a /|c Ain Kallis, Kai Rosin, Piret Pärnpuu ... [jt.]

RDA/ELNET kokkulepe :

245 |a /|c Ain Kallis, Kai Rosin, Piret Pärnpuu , Küllil
Loodla , Veera Šišova

Vastutusandmed bibliokirjes

ELNET kokkulepe:

Enam kui viie autoriga teosed (**RB**)

Pealdis tehakse esimese autori nimega (100)

Vastutusandmetesse (245|c) läheb esimene autor **[ja veel xx]** ,
ülejäanud märkusesse (500), teistele autoritele tehakse
täiendkirje väljale 700

Enam kui viie autoriga teosed (**välisteavik**)

Pealdis tehakse esimese autori nimega (100)

Vastutusandmetesse (245|c) läheb esimene autor **[ja veel xx]**
Teistele autoritele väljal 700 **täiendkirjeid ei tehta**

245 |a .../|cby Susan Brown **[ja veel kuus]**

Vastutusandmed bibliokirjes

ELNET kokkulepe:

Nurksulgudesse märgitud isikute arv kirjutatakse **eesti keeles** .
Numbrid **1-10** kirjutatakse **sõnadega** . Nt **[ja veel neli]**

RB kirjetes : alates numbrist **11** märgitakse väljajätt kirjesse **numbriga** , nt **[ja veel 15]**

Välisteavik : kui vastutavaid isikuid on **üle 10** , siis võib need ära jätta ja kasutada lühendit **[ja teised]**

NB! Varasemalt kasutusel olnud väljajätutähistust kolm punkti (...) enam ei kasutata.

Vastutusandmed bibliokirjes

ELNET kokkulepe:

Kollektiivautor

Kuni **kahe kollektiivautoriga** teose puhul kanda kõik kollektiivautorid vastutusandmetesse (245|c), kõigile teha täiendkirjed väljal 710

Kolme ja enama kollektiivautori puhul panna vastutusalasse (245|c) ainult **esimene** kollektiivautor **[ja veel xx]** ; ülejäänud märkuste väljal; koostada täiendkirjed väljal 7XX **(RB)**

Välisteaviku puhul lubatud ka lühendatud vastutusandmete esitamine:

Kahe ja enama kollektiivautoriga teosed:

Vastutusandmetesse (245|c) läheb esimene kollektiivautor **[ja veel xx]** , millele tehakse täiendkirje väljale 7XX.

Teistele kollektiividele väljale 7XX täiendkirjeid ei tehta

Editsiooniandmed

Tuumikelement

Kordustrükiandmete le kehtestatud andmeallikas on **kogu teavik**

NB! Lühendeid ei kasutata , v.a. juhul kui neid on teavikus kasutatud

NB! UUS! Ka esimene trükk märgitakse kirjesse, kui see on teavikus ära toodud

250 ## |a 1. trükk

250 ## |a Neljas trükk

250 ## |a 4. ümbertöötatud trükk

250 ## |a Parandatud trükk

250 ## |a Teine, parandatud ja täiendatud trükk

Praegu kehtiv reegel (kasutatakse standardlühendeid)

250 ## |a 2., parand . ja täiend. tr .

Ilmumisandmed - UUS!! MARC 264 (asendab 260)

264 # 0 - Valmistaja andmed (*käsikirjaline/avaldamata teavik*)

264 # 1 - Kirjastaja andmed

264 # 2 - Levitaja andmed

264 # 3 - Trükikoja /tootja andmed

264 # 4 - Autoriõiguse aasta

264 #1 |aLondon :|bRoutledge, |c2021

Autoriõiguse aasta

RDA: tuumikelement, kui avaldamise ega levitamise aastat pole teavikus märgitud

Autoriõiguse tähistamisel kasutada c tähe asemel © märki
MARC **264** , II indikaator **4**

264 #4 |c ©2021

Ilmumiskoht

Tuumikelement: kui väljaandes esitatud rohkem kui üks, kohustuslik märkida vaid esimene

ELNET kokkulepe: RB kirjetes märgitakse kõik ilmumiskohad

Rahvusteavik:

264 #1 |aTartu ;|**a**Tallinn :|**b**Emakeele Sihtasutus

Välisteavik :

264 #1 |aLondon :|**b**Routledge

VÕI

264 #1 |aLondon ;|**a**New York :|**b**Routledge

Ilmumiskoha kirjutamine

Väljale 264 märgitakse ilmumiskoht täpselt nii nagu väljaandes kirjutatud

Kui teoses on teadaolevalt **vale ilmumiskoht**, kirjutatakse 264 väljale nii nagu teoses ja õige ilmumiskoha kohta tehakse märkus väljale 500

264 #1 |**a**Stockholm :|**b**Lyric

500 ## |**a**Õige ilmumiskoht: Oslo

Ilmumiskoht teadmata

Kui teadaolevat ega tõenäolist ilmumiskohta, riiki, osariiki, provintsi vms ei ole võimalik kindlaks määrata, siis kasutada väljendit **[Ilmumiskoht teadmata]**

264 #1 |a[Ilmumiskoht teadmata] :|bOld Oak,|c[1972]-

Kui täpset ilmumiskohta ei ole võimalik kindlaks teha, siis kasutada mõne suurema haldusüksuse, kas või riigi nime.

NB! RDA kirjetes ei kasutata lühendit **[S.I.]**

Kirjastaja/levitaja/tootja

Tuumikelement: kui väljaandes esitatud rohkem kui ühed andmed, kohustuslik märkida vaid esimene

ELNET kokkulepe: RB kirjetes märgitakse kõik teavikus märgitud kirjastajad

Kirjastaja nimi esitatakse kirjes täpselt sellisel kujul, nagu see on raamatus märgitud.

Kui kirjastaja on väljaandes märkimata, lisada võimalusel oletatav kirjastaja nurksulgudes

264 #1 |a Koeru :|b [Koeru Vallavalitsus]

Kui kirjastaja kohta andmed puuduvad, kasutada väljendit
[kirjastaja teadmata]

264 #1|a [Ilmumiskoht teadmata] :|b [kirjastaja teadmata],|c2002-

Ilmumisaeg (*tuumikelement*)

Teavikus on ilmumisaasta märgitud:

264 #1 ... |c2021

Teavikus on märgitud vaid trükkimise aasta, millest on tuletatud oletatav ilmumisaasta:

264 #1 ... |c[2014]

+ RB 264 #3 ... |c2014

Teavikus on märgitud vaid autoriõiguse-aasta, millest on tuletatud oletatav ilmumisaasta

264 #1 ... |c[2014]

+ RB 264 #4 ... |c©2014

Tõenäoline ilmumisaeg on teada:

264 #1 ... |c[2015?]

264 #1 ... |c[2011 või 2012]

Ilmumisaeg ei ole teada ega aimatav:

264 #1 ... |c[ilmumisaeg teadmata]

Uued MARC väljad kirjes

Väljaande sisu -- MARC **336**

Meedium -- MARC **337**

Kandja -- MARC **338**

Uute (336-338) väljade alamväljal **a** tohib kasutada ainult **RDA sõnastikus** etteantud termineid

Kõigil kolmel väljal (336-338) järgmised alamväljad:

a kandja tüüp

b kandja tüübi kood

2 allikas

3 materjali täpsustus

Väljaande sisu – MARC 336

Tuumikelement

Väljal kirjeldatakse väljaande kehastuse vormi ehk kuidas väljaande sisu kasutajale edasi antakse.

Näited: tekst
kõne
liikumatu pilt
kolmemõõtmeline vorm

336 ## |a tekst |b txt|2 rdaccontent

Meedium – MARC 337

Väljal kirjeldatakse vahendit, mida on vaja kasutada tarbimaks väljaande sisu

Näited: kasutatav seadmeta
arvutimeedium
audio
video

337 ## |a kasutatav seadmeta |b n|2 rdamedia

Kandja – MARC 338

Tuumikelement

Väljal kirjeldatakse kandjat, millele väljaanne on salvestatud

Näited: köide
 võrguressurs
 arvutike tas
 mä loka art

338 ## |aköide |b nc |2 rd a carrier

Näide: MARC 336 - 338 väljad

Raamat:

336 ## |a tekst |b txt |2 rdacontent

337 ## |a kasutatav seadmeta |b n|2 rdamedia

338 ## |a köide |b nc|2 rdacarrier

Väljaande maht

Tuumikelement

Muudatused:

Termineid ei lühendata.

Kirjutatakse **lehekülge** (mitte lk.)

Numbrit ümbritsevate nurksulgude asemel kasutatakse sõna
nummerdamata

Kui lehekülgede või lehtede arvu hinnatakse ligikaudselt,
märgitakse see **umbes 600 lehekülge** (mitte lühendiga u.)

Illustratsioonid

Kõik terminid kirjutatakse välja:

Illustratsioonid

Portreed

Kaardid

- 300 ## |a** 35 lehekülge :|**b**illustratsioonid, portree ;|**c**23 cm
- 300 ## |a** 122 lehekülge, 2 murtud lehte :|**b**kaardid ;|**c**21 cm
- 300 ## |a** 1 mapp (14 eraldi lehte)
- 300 ## |a** 3 12 lehekülge, 2 nummerdamata lehekülge
:|**b**illustratsioonid ;|**c**23 cm

Aitäh!

Kadi Mälton
29. nov. 2021